

Transcriptie interview de heer A. Wetselaar op 8 januari 2018

Geboren 6 april 1931.

TIJDSDUIDING INTERVIEW/INHOUDSOPGAVE

00:27	Jeugd: gezinssamenstelling, armoede
05:53	Onderwijs, buitenschool, tbc
09:50	Levensovertuiging
11:55	Werk: Hortus Botanicus en Rijksplantsoenendienst
18:55	Militaire dienstdienst
23:10	Jeugd: uitbuiting
25:17	Arbeid vader (dekenfabriek Zuurdeeg)
27:19	Jeugd: leefomgeving
28:35	Leger des Heils
29:30	Loopbanen zus en broers
35:25	Jeugd: details Leidse buitenschool, endemische tbc
40:20	Tweede Wereldoorlog
[50:37	Paar zinnen weggelaten over geluid van telefoon]
50:50	Tweede Wereldoorlog
[51:44	Paar zinnen weggelaten over pauzeren: Pauze]
51:59	Loopbanen zus en broers (vervolg)
55:40	Werk: tweede periode hortus botanicus
1:00:40	Jeugd: armoede en het gebrek aan kansen ouders
1:03:24	Sociale veranderingen na de oorlog
[1:05:10	Korte pauze]
[1:05:30	Korte passage weggelaten over zakdoek]
1:05:55	Werk: latere tijd hortus
1:12:12	Overstap naar botanisch laboratorium
[1:17:30	Korte pauze]
1:17:39	Verkering en huwelijk
1:18:48	Seksuele voorlichting
1:21:01	Verkering en huwelijk vervolg
[1:31:00	Bel en korte pauze]
1:31:05	Nederland na de oorlog
1:32:07	Einde

I-1: Meneer Wetselaar, bent u in Leiden geboren?

G: Ik ben in Leiden geboren, ja.

I-1: En waar bent u in Leiden geboren?

G: Nou mevrouw, in dat steegje daar. [Wijst op een schilderijtje aan de muur]

I-1: Hoe heet dat steegje?

G: Ja, ik weet het.... Ik heb het gewoon...

I-1: Heet het toevallig de Lievevrouwensteeg?

G: Nee, de Lange Vrouwenkerksteeg.

I-1: Kunt u daar wat meer over vertellen, over de plek en het huis waar u gewoond heeft?

G: Nou, dat kan ik zeker vertellen, want het was niet onder goede omstandigheden. En we zijn daar terecht gekomen, eh, ja, door sociale slechte tijden, toen er geen belangstelling voor anderen en zo, is dat gebeurd. Ik heb er wel een goede tijd gehad als kind, maar nu verfoei ik dat.

I-1: In welk opzicht?

G: Nou, omdat het zó slecht was, mevrouw; de leefomstandigheden van de mens als zodanig was heel slecht.

I-1: Kunt u daar wat meer over vertellen?

G: Dat kan ik zeker. Het ging naar het salaris van je vader, of van je ouders of noem maar op. En dat was niet rooskleurig. Mijn ouders waren nog jong en begonnen eigenlijk op een wijze die niet leuk was voor jonge mensen. Er was geen sociale belangstelling voor de mensen die dat moesten ondergaan. Dus dat was heel vervelend.

I-1: Uw ouders, zijn die ook in Leiden geboren?

G: Mijn vader [Abraham Wetselaar, geb. 4-4-1899] in Leidschendam – nee, mijn ouders allebei in Leiden. Mijn moeder [Johanna Catharina Bonnet, geb. 18-6-1901] dáár, in dat steegje, want dat ging van vader op zoon, zo was het toch? Ja, dat was een vervelende tijd, heel naar.

I-1: Maar zij zijn allebei in Leiden geboren, uw moeder daar, en weet u ook nog waar uw vader geboren is?

G: Ruime Consciëntiestraat [29], geloof ik, heet dat en dat zit, dat zit op de Vliet. Daarachter. Daar heb je nog huizen staan die door de arbeiders vroeger bewoond werden.

I-1: En op een gegeven moment kregen uw ouders verkering met elkaar, zoals we dat noemen, noemden.

G: Ook toen, zeker. En dat werd een hecht stel. [getrouwd Leiden 7-9-1921]

I-1: Dat werd een hecht stel.

G: Ja, dat kon niet, dat kon niet meer uit elkaar.

I-1: Kijk eens, dat klinkt mooi.

G: Ja, ik heb wat dat betreft geweldige ouders gehad.

I-1: U zei al, uw moeder is in dat huis... woonde ook in dat huis en toen zij gingen trouwen...?

G: Ook in dat huis.

I-1: Ook inwonend bij de, haar ouders?

G: Juist, zo ging dat.

I-1: Zo ging dat. En op een gegeven moment werd u geboren. Bent u enigst kind?

G: We zijn er met zijn vieren.

I-1: Drie, vier kinderen?

G: Vier kinderen.

I-1: Vier kinderen, OK. En bent u de jongste, de oudste?

G: Ik ben de derde.

I-1: De derde. Dus u heeft nog twee broertjes...wat zijn het?

G: Broers.

I-1: Boven...?

G: Broers boven en een zuster onder mij. [Pieter, Hendrik Gerardus en Margaretha Astrid]

I-1: En een zus onder u. Hoe was dat voor u als kind om daar te wonen?

G: Nou mevrouw, als ik achter me kijk, wat ik regelmatig doe, en ik zie wat ik nu heb, dan ben ik geweldig vooruitgegaan. En ik vind het geen leuke tijd. Schrijnend arbeidsleed, tot mijn kinderjaren een donkere schaduw gleed. Dat heb ik zo ervaren en mijn broers ook.

I-1: Ja, ja. En dat is misschien juist iets wat interessant is voor de geschiedenis van Leiden.

G: Ja!

I-1: Hoe armoedig het zeker in die tijd was.

G: O mevrouw, het was zo armoedig.

I-1: En dat heeft u misschien niet alleen ervaren; zo zullen er waarschijnlijk nog veel meer Leidenaars zijn?

G: Honderden, duizenden Leidenaars. Want als je Leidenaar was, dan was je getekend. Zo was het. Er was geen andere weg als die weg.

I-1: Als ik me u even als kind voorstel: op een gegeven moment gaat u wel naar school, neem ik aan.

G: Ja, natuurlijk.

I-1: Weet u nog naar welke school u bent geweest?

G: Ja, naar de school van Tijmstra aan de Hoge Morsweg [IJ. Tijmstra, Hoge Morsweg 12]. En ja, daar heb ik toch wel een aardige tijd gehad. Maar ons gezin werd ook geteisterd door tbc. Want in die armoedige tijd was er geen plaats. We hadden geen ontwikkeling wat betreft de... ja, de ontwikkeling van de medische wetenschap, mevrouw. We hadden wel Boerhaave, en dat kunnen we nu nog uitspreken en het zal wel een knappe man geweest zijn, maar het was ontzettend, zeer slecht, de medische stand. En, al die mensen die daarmee te maken hadden, zoals mijn ouders, en wij, ja, die zijn daar niet blij mee geweest.

I-1: In uw gezin heerste ook tbc. Heeft u, iedereen daar mee te maken gehad?

G: We zijn alle vier op de Leidse Buitenschool geweest.

I-1: Buitenschool? Kunt u daar wat over vertellen?

G: Ja, een prachtige jeugd gehad. Schitterend. En goede opleiding. Goed onderwijs.

I-2: Was dat een school speciaal voor kinderen die gezondheidsproblemen hadden?

G: Ja. Nou, en dat was in Katwijk en daar hebben een prachtige tijd gehad.

I-1: Maar daar sliep u ook, daar woonde u ook echt of ging u alleen overdag daar naartoe?

G: Alleen overdag. En 's avonds met de tram weer terug naar Leiden.

I-1: En ging u daar met uw broers en zusje naartoe, of...?

G: Even kijken, mijn broers waren er alweer af.

I-1: Die zijn ook wat ouder?

G: Die zijn ook wat ouder. En... ja, zo ging dat.

I-1: En waren er ook vriendjes, of buurjongetjes in de buurt die daar ook naar toe gingen?

G: Ja, inderdaad, maar dat was alleen Leiden, hè. Want je werd aangemeld, dat was dokter De Boer in die tijd. Dat was een hele belangrijke medicus voor de Leidse bevolking. Van dat niveau. Om even over niveau te spreken. Nou, en zo is dat gegaan.

I-1: En wat deed u daar op die Buitenschool? Uiteraard kreeg u ook les in bepaalde vakken.

G: Ja, nou gewoon, de vakken die we gewoon kregen altijd ook op de lagere school, want het was een gewone lagere school.

I-1: En hoelang bent u naar die Buitenschool geweest?

G: Nou, ik heb het voorrecht gehad om mijn hele leven op de Buitenschool te zijn. Van... ik heb even, een jaar heb ik nog op een lagere school gezeten. Een christelijke lagere school. En dat was op de Morsweg. Van Tijmstra. Dat is ook allemaal voor uw tijd. En dat was een goede school, maar een christelijke school.

I-1: Bent u van huis uit... heeft u een geloof van huis uit?

G: Jawel, nu nog.

I-1: Nu nog?

G: Jawel. We zijn Nederlands-Hervormd. Maar u moet niet vergeten, dat was zo streng, daar hoorden we eigenlijk niet. Maar we gingen er toch maar naartoe.

I-1: Naar die Nederlands-Hervormde... ging u dan ook naar de kerk, als gezin, vroeger?

G: Ja.

I-1: Welke kerk was dat, waar stond die?

G: De Pieters. De Hooglandse. Dat waren wel de belangrijkste kerken van Leiden. Maar eh, ja, we hadden... we waren ook niet streng. Dus ik heb dat stukje niet meegemaakt. Dus we gingen gewoon rustig naar de kerk. Maar daar kwam al gauw de klad in.

I-1: Want?

G: Mijn broers, mijn oudste broer, die had dat geloof wel in zijn zak, zeg maar.

I-1: Wat bedoelt u daarmee?

G: Nou, hij zag dat allemaal niet zo zitten. En daarom heeft hij het zo gedaan als zoveel jonge vooruitstrevende mensen in die tijd. Want wij waren tenslotte... we waren wel kerks, maar we waren zo rood als een kroot. We waren socialistisch. Helemaal. Mijn ouders... En tóch in de kerk. Want zoals u weet, de kerk was nou niet zo'n vriendelijke gastheer voor zulke mensen. Want tussen de bevolkingsgroepen was er toch spanning.

I-1: Goed, u bent een x aantal jaren naar de Buitenschool geweest. U heeft in feite de lagere school afgerond.

G: Helemaal, op die school.

I-1: Op die school. En daarna, wat bent u toen gaan doen?

G: Toen ben ik naar de Hortus Botanicus gegaan. Op voorstel van meneer Veendorp, de hortulanus van dat instituut.

I-1: Maar hij kende u, hoezo vroeg hij u?

G: Nou, hij eh... ik moet zeggen dat hij veel in mij zag, als jongeman, als jongen. En toen ben ik naar Veendorp gestapt. Ik zeg: "Nou, ik zou wel in de Hortus of waar dan ook willen werken". Nou, en toen zei hij: "Dat is goed, kom maar", en hij heeft me aangenomen en dat is een hele goede samenwerking geworden.

I-1: Maar hoe kwam dat dat u zelf naar de Hortus stapte, naar die meneer, van: kan ik hier komen werken? Had u iets met...?

G: Nou, ik had iets met planten en mijn belangstelling ging uit naar een opleiding om die planten te leren kennen. Nou, zo ging dat.

I-1: En had u dat van huis uit meegekregen, de belangstelling voor planten?

G: Nee, want dat hadden mijn ouders ook niet. Dat is... niks hadden mijn ouders, dat hebben we zelf opgebouwd. Dus we hebben...we zijn echt een gezin dat succes heeft gehad, ons hele leven. Het was zo, als er wat was, dan stond er altijd iemand klaar om ons dan weer een douwtje te geven.

I-1: En wat voor personen zouden dat kunnen zijn om dat douwtje te geven?

G: Nou, onder andere meneer Veendorp, de hortulanus. Want toen ik een poosje daar werkte, toen zag hij wat in mij. Want hij zei toen: "Bram, ja, je gaat de Hortus wel uit". Want ik moest de Hortus wel uit, natuurlijk, ik kon daar niet blijven.

I-1: Want hoeveel jaar was u toen u in de Hortus kwam?

G: 15 jaar. En ja, toen met Veendorp heb ik een hele goede band opgebouwd. En toen ik weg moest, ben ik na zes, zeven jaar weer daar teruggekomen. Ook voor het geld, en voor meneer Veendorp.

I-1: U zei: “weg moest”; waarom moest u weg?

G: Op een gegeven moment wil je bepalen... dan moet je toch je vleugels voor die tijd goed uitslaan om iets machtigs te maken van het vak, delen van het vak. Nou, dat kon in de Hortus wel, maar niet helemaal. En toen heeft meneer Veendorp gezegd... ja, nee, die zei tegen mij: “Bram”, hij zegt, “de tijd is nog lang genoeg. In de toekomst wil ik je toch weer terug hebben.” Nou, dat heb ik in mijn oren geknoopt. Dat was fantastisch.

I-1: En wat bent u dan gaan doen, toen u daar, zeg maar, uit moest, voor een tijdje?

G: Ik heb eerst gewoon in de tuin, heb ik de werkzaamheden, de tuinwerkzaamheden gedaan die nodig waren om het vak te leren. Nou, en zo is het wel gegaan.

I-1: Ja, alleen begrijp ik nog niet het stukje... Ik weet niet. U bent op 15-jarige leeftijd in de Hortus gaan werken. Nou, ik kan me voorstellen dat je dan onderaan begint en allerlei klusjes moet doen die nodig zijn en zo leer je steeds meer, maar op een gegeven moment...

G: Maar natuurlijk heb ik dat gedaan.

I-1: Maar toen moest u dus uit de Hortus?

G: Nee, ik moest niet, dat was mijn fout. Op een gegeven moment was er een betrekking aan de Rijksplantsoenendienst vacant. Ja, toen dacht ik: ik ga maar, want ik wist wel wat Veendorp gezegd had.

I-1: Je kan altijd terugkomen?

G: Ja, dat is een geweldige man [emotie] en die zag wat in mij.

I-1: U bent dus vanuit de Hortus naar de Rijksplantsoenendienst gegaan; daar heeft u ook weer bepaalde ervaring opgedaan.

G: Ervaring. Dat was heel belangrijk. En Veendorp zei: “Bram, doe het nou maar, ga maar.” En doordat hij dat zei, heb ik natuurlijk ook die stap weer gemaakt. Nou, toen ben ik de Hortus uitgegaan en zagen Veendorp en Wetselaar elkaar regelmatig. Want de opleiding kwam eraan voor mij en ja, dat was een mooie tijd, eigenlijk een prachtige tijd.

I-1: Want die Rijksplantsoenendienst, waar werd u tewerkgesteld, door heel Leiden, had u collega's?

G: Ik had collega's, maar niet door heel Leiden, maar bepaalde delen van Leiden, wat de universiteit in zijn bezit had. Zo is dat gelopen allemaal.

I-1: En daar heeft u zes, zeven jaar gewerkt, bij de Rijksplantsoenendienst?

G: Een jaar of zes.

I-1: En toen dacht u op een gegeven moment zelf van: ik ga weer terug naar de Hortus? Of werd u weer gevraagd van: wanneer kom je terug?

G: Nee, ik moest in militaire dienst. En dat was een onderbreking. Ja, en toen kwam het moment dat ik toch wel weer dacht: nou, die Hortus is niet gek, dat is een mooie plek. En toen ben ik weer teruggegaan naar de Hortus. En Veendorp heeft gezegd: “Ziezo, je bent binnen!”

I-1: Maar dat was ná uw dienstdienst?

G: Ja, natuurlijk.

I-1: En waar heeft u in dienst gezeten?

G: O, ik was geen dienst-man. Maar... verschrikkelijk. Ik vond dat zo erg, dat in een rijtje lopen. En schieten vond ik helemaal verschrikkelijk. En toen, ja, één moment hoor, ik moet me even groeperen... Waar was ik nou?

I-1: Ik vroeg aan u: waar heeft u in dienst gezeten?

G: Ossendrecht. In...

I-1: Brabant is dat.

G: In Brabant, ja. Nou ja, daar kon ik niet wennen. Maar ja, je moest.

I-1: Hoe lang heeft u in dienst gezeten?

G: 21 maanden.

I-1: Dat is een hele tijd, hè. En dan mocht u om de 14 dagen naar huis?

G: In het begin. Later werd dat een beetje verlengd. Want toen hadden we ook die Koude Oorlog was er alweer. Toen waren de Russen, die waren op... die waren toen... Toen hadden we alweer wat... een beetje gedonder, zeg maar. Maar dat is overgegaan, dat is overgewaaid eigenlijk. En ik heb die diensttijd afgemaakt.

I-1: Wat voor soort functie had u in die diensttijd?

G: Nou, ze hadden al heel snel in de gaten dat ik geen interesse had. [Lacht] Want dat kunnen ze zien aan je houding. Want in de dienst zitten ook psychologen enzovoort. Ik moest al heel gauw bij een psycholoog komen. Nou ja, dan weet u wel hoe dat ging. Dus ik heb nooit een rang bereikt. En toen hebben ze op het laatst, hebben ze me soldaat eerste klas gemaakt. Nou, daar is ook nooit wat van terechtgekomen.

I-1: Maar wat voor werkzaamheden deed u dan binnen uw diensttijd?

G: Ik kon goed schieten met een mitrailleur. Dus vliegtuigen naar beneden halen.

[grinnikend:] Nou ja!

I-1: Maar u zei tien minuten geleden van: ik had een vreselijke hekel aan schieten. Maar u moest gewoon schieten, of je wilde of niet?

G: Ja, natuurlijk, zo. En dat is altijd zo geweest. Maar, toen op het moment dat ik eh... ja, dat die diensttijd ging verlopen, zeg dat ik een beetje uitzicht had naar het eind, heb ik daar maar gewoon meegespeeld. Maar dat meespelen, dat is géén interesse. En dat is het.

I-1: Het was niet van 'geen prettige tijd', maar u had helemaal geen interesse erin. Het boeide u van geen kant.

G: Nee. En ze hadden dat zo in de gaten. Dus voor mij was het geweldig toen ik weer de poort uit kon, en naar het normale leven kon.

I-1: Maar had u daar maatjes in dienst die ook uit Leiden kwamen, of niet?

G: Nou, dat weet ik niet meer zo. Ik weet wel – Scheveningers.

I-1: Scheveningers. OK. U trekt er een beetje een lelijk gezicht bij, of niet?

G: Nou, dat waren rauwe jongens over het algemeen en ik kwam uit een heel ander gezin. Een hecht gezin. En ja, dat... alles moest zich nog ontwikkelen, hè. Wij moesten eigenlijk nog naar een hele andere kant van de maatschappij. Zo zijn we ook opgevoed en zo daarnaartoe geduwd eigenlijk door mijn ouders.

I-1: Ik ga straks nog eventjes verder over uw terugkomst in de Hortus na 7 jaar plantsoenendiensten. Vorige keer heeft u daar ook wat over verteld, maar ik vind het wel leuk om dat nu ook te horen. De steeg waar u woonde. Maar hoe zag de omgeving er verder uit?

G: Grauw.

I-1: Grauw. Ja?

G: Kijk maar, die man heeft dat wel getekend en geschilderd, of geschilderd. Maar je kunt het zien dat dat niet zo geweldig is.

I-1: Maar ook wat voor straten, waren er winkels in de buurt, wat voor soort winkels?

G: Haarlemmerstraat, Breestraat, dat wel, ja, dat was...

I-1: Wat kunt u zich daar nog van herinneren, hoe dat was; ging u daar weleens naar toe?

G: Met mijn grootmoeder.

I-1: Grootmoeder. Woonde uw grootmoeder ook vlakbij?

G: Die woonde ook... die kwam uit dat steegje. Want al... mijn grootmoeder heeft niets anders... haar hele leven is ze gedrukt, gedrukt. En die uitkomst bood, dat was het Leger des Heils. Want het Leger des Heils had mensen in dienst die dat allemaal konden.

I-1: Daar ga ik even iets over vragen. Uw grootmoeder werd ontzettend gedrukt, gedrukt...

G: ...ja, door de tijd. En door de mensen van die tijd die dat makkelijk konden doen.

I-1: Ja. En zij kreeg hulp via het Leger des Heils?

G: Ja. Want het Leger des Heils is een geweldige organisatie geweest.

I-1: Nog hè, nog, denk ik wel.

G: Ja. Nog.

I-1: Want uw grootvader leefde ook nog?

G: Nee.

I-1: O, die leefde niet meer?

G: Al die grootvaders waren al dood. Ik heb geen ene grootvader gekend.

I-1: O, dat is jammer.

G: Ja, maar als je uit zo'n steegje komt, daar werd je niet vrolijk van.

I-2: Wat was het beroep van uw vader, eigenlijk?

G: Nou, mijn vader was fabrieksarbeider. Daar heb je het weer, hè. Ja, u zegt het van uw eigen...

I-2: Ja, mijn ouders komen uit net zo'n milieu.

G: Dat hebben we ook als een nadeel ervaren, toen we al zo 15, 16 jaar waren.

I-1: Bij welke fabriek werkte hij, want er waren veel verschillende fabrieken in Leiden. Maar welke werkte hij?

G: Die fabriek is er zelfs nog. Er wordt geen arbeid meer gedaan in die fabriek, maar...ja...

I-2: De broodfabriek, of?

G: Nee, dat was het niet, het was een fabriek van wollen dekens en zo.

I-1: Oh, Van Wijk?

G: Nee, Zuurdeeg. De firma Zuurdeeg. Op de Oude Vest [Oude Singel 174-178], die kant uit. Maar dan de kant, als je op de Oude Vest bent en je kijkt naar de overkant, dan ongeveer ligt daar de fabriek van Zuurdeeg. En dat is gerestaureerd en dat ziet er mooi uit. Want wij hebben dat zelf nog als jong kind gezien, want wij wilden weten waar mijn vader vandaan kwam. Daar waren we in geïnteresseerd. Mijn vader was een geweldige man.

I-1: Even terug. Grootmoeder werd geholpen door het Leger des Heils?

G: Ja, natuurlijk, want er was helemaal niks!

I-1: Uw vader en moeder mochten bij grootmoeder in huis komen wonen. Maar toen leefde al uw grootvader niet meer. Dus er was ook wel wat meer ruimte daardoor. Ja, dat klinkt een beetje raar, maar...

G: Nee, dat was een heel oud huis wat nu bij Boerhaave is getrokken. Want die huizen zijn er nóg. Alleen de deuren zijn op slot. Die zijn nu... ja, ze zijn helemaal dicht. Alleen de ramen, die zijn gebleven. En Boerhaave kan meteen in die huisjes komen.

I-1: U ging weleens naar de Haarlemmerstraat met uw moeder en uw grootmoeder, begreep ik. En toen noemde u de Hema?

G: Ja, want de Hema was er al toen ik vijf, nou, vier, nee, zo'n jaar of tien was. En ik ging zelf óók naar het Leger des Heils.

I-1: Wat ging u daar doen?

G: Daar kwam ik in de Legerzaal van het Leger des Heils op de Hooigracht 30. En daar ben ik mijn hele leven verder gebleven.

I-1: Maar wat deed u daar dan?

G: Ik kreeg onderricht in Bijbelstudie en ga maar zo door.

I-1: En u bent uw hele leven daarbij betrokken geweest?

G: Ja, toen was ik twintig of zo en toen heb ik het Leger des Heils hoog gewaardeerd. Maar we zijn toch een beetje weer met mijn moeder meegegaan naar de kerk. Dus dat werd gewoon afgestoten. En mijn broers hebben daar ook gezeten. Maar die moesten allemaal nog, die moesten hun weg weer vinden. Die moesten zich ontwikkelen. En dat is gebeurd. Maar daar hebben we lange tijd voor nodig gehad en daar hebben we een hele lange weg voor afgelegd. Gezien ook het feit dat mijn zuster modeontwerpster is geweest. En het gekke is, dat zijn nou die mensen die zo sociaal dachten en zeiden, bijvoorbeeld tegen mijn moeder over mijn zuster: "Mevrouw Wetselaar..." Kijk, er werden toen in die tijd, werden al die meisjes naar de fabriek gestuurd, hè, dat was zo. Ik krijg het er gewoon benauwd van.

I-1: Als we even moeten stoppen, dan moet u het zeggen.

G: Nee, nee, hoeft niet. Want anders dan ben ik mijn zinnen kwijt. Maar ik weet wel dat mijn zuster, onder andere omdat het een meisje was, ging naar de huishoudschool, op het Rapenburg. En toen had ze er drie jaar opzitten op die huishoudschool en toen zei een leraar, toen zegt die: "Mevrouw Wetselaar, mag ik iets zeggen? Dit is een talentvolle jonge vrouw. Dus die moet doorstuderen." "Nou", zegt mijn moeder, "uitstekend. Daar kunt u van op aan." En op een gegeven moment zegt hij: "Ik stel voor om ze naar de Academie van Beeldende Kunsten in Rotterdam te sturen." Nou, en dat was een hele zware belasting voor mijn ouders, maar mijn moeder zegt: "Dat doen we. We gáán." En zo is het gebeurd. En zo heeft ze dat keurig netjes afgemaakt. En dat is er maar één van de vier. We hebben allemaal een goede opleiding gekregen. Dankzij die mensen die toch een beetje socialistisch dachten en die dachten, nou, dat pakken we in. En zo is het gebeurd.

I-1: Maar gaf dat financieel geen problemen? Want uw ouders hadden het ook niet breed.

G: Mevrouw, we hadden niks. Helemaal geen fluit. We moesten het zelf doen. Maar mijn ouders stonden er achter. En zo is dat met mij gebeurd, met mijn zuster gebeurd, mijn oudste broer... en, nou, en die meneer die daar dat mooie kopje van mijn vrouw heeft gemaakt, die is ook zo begonnen. En zo zijn we heel langzaam door het dak gekropen.

I-1: Maar was daar wel geld dan voor, want uw ouders hadden helemaal niks.

G: Nee.

I-1: Wie bekostigde dat dan?

G: Ja, mevrouw, er is altijd een weg die naar Rome leidt, zeggen ze, en zo is dat gegaan.

I-1: Maar u weet niet uit welk potje dat zeg maar kwam, of welke instantie daarbij hielp?

G: Nou mevrouw, als u dan kijkt naar de ladder die we doorgemaakt hebben, kun je zeggen van eh... ja, laag begonnen, van de ene baan in de andere baan.

I-2: Dus geleidelijk?

G: Dus heel geleidelijk maar steeds met mensen achter ons die ons vasthielden en die daar een douwtje gaven om in de goede richting te komen of te blijven.

I-1: Dus mede dankzij die hulp hebben alle gezinsleden het ver geschopt?

G: Door die mensen, ja.

I-1: Maar u heeft zelf natuurlijk ook...

G: Nee, we werden zelf ervoor gezet. Jongens, hup. En het is allemaal gelukt. Dus mijn oudste broer werd postzegelontwerper. Mijn tweede broer werd medailleur. En ik werd zelf in de Hortus, heb ik het ook behoorlijk ver geschopt voor de tijden. Nou, en mijn zuster die

werd modeontwerpster. We zijn er allemaal uitgekomen. En dat geven we... zeggen we altijd met een zekere mate van trots.

I-1: Nou, dat mag ook wel.

G: Ja, maar dat moet je ook doen.

I-1: Want leven uw broers en zus nog?

G: Mijn oudste broer dan, postzegelontwerper, die is overleden aan een hartaanval.

[onverstaanbaar.]

I-1: Postzegelontwerper. Had hij een baan hier in Leiden?

G: Nee, bij Johan Enschedé en Zonen in eh...

I-2: Is dat Haarlem, geloof ik?

G: Ja, Haarlem. Ja, het waren prachtige tijden, maar we hebben het zo ervaren en we hebben ons als jonge mensen hebben we ons ingezet om dat tempo te volgen en dat is gebeurd.

I-1: Klinkt mooi, hoor.

G: Het is gebeurd en zo zijn we eruit gekomen.

I-1: Ik ga toch weer even terug naar de winkelstraten, want dat vind ik leuk om in uw verhaal te verweven. Hema in de Haarlemmerstraat. Maar herinnert u zich nog andere winkels, u noemde al even de Breestraat, wat voor soort winkels waren er?

G: Nou, heel veel. Ja, u overvalt me nu.

I-1: Nou, dan denkt u er nog even over na, dan komen we er straks nog even op terug. Speelde u vroeger ook nog wel met vriendjes, bedenk ik me nu ineens, want u ging wel naar de Leidse Buitenschool?

G: Maar daar hād ik vriendjes. Op die Leidse Buitenschool hād ik vriendjes. Want je was op de dag op de Leidse Buitenschool en 's avonds was je thuis. Dus dat was de enige lijn die zo naar je liep. En met dat onderwijs zijn we ver gekomen. Ja.

I-2: Werd dat dan ook buiten gegeven, dat het Buitenschool heette, deels?

G: Ja.

I-1: Ja, in verband met tbc.

G: We zaten op de dag buiten, aan tafeltjes. We hadden gewoon les. Alleen, tussen de middag moesten we anderhalf uur rusten, want dat zat er ook dik in. Ja, en voor de rest wat we zelf hadden... zelf, wat was aangereikt door onze ouders, dat hebben we daar ontwikkeld. Ja, het is een heel ingewikkelde loopbaan geweest van ons allemaal, van de kinderen van het gezin Wetselaar.

I-2: Bent u allemaal goed hersteld van die tbc?

G: Ja, volledig. Niks herinnert mij of mijn broers en zus aan die periode. Dat is allemaal door de medische wetenschap... he, ik bedoel, we kwamen verder. We konden tbc op een gegeven moment bestrijden.

I-2: Ja, na de oorlog kwamen die medicamenten.

G: Ja, natuurlijk.

I-1: Kunt u zich nog wel de klachten herinneren die u als kind toen had?

G: Van tbc merk je niks.

I-1: Helemaal niets?

G: Ja, als je aangetast bent dan word je moe en dat is een groot nadeel, want dan ga je pas merken wanneer je tbc hebt. Maar ik heb nooit tbc gehad en mijn broers ook niet. Want eh... ter bestrijding van tuberculose zaten we op die Leidse Buitenschool.

I-1: Ja ja, maar u heeft het dus niet zelf gehad?

G: Nee.

I-1: Geen van de kinderen?

G: Nee. Maar we zijn allemaal op die school geweest om...

I-1: Preventief?

G: Preventief, ja, precies.

I-2: Omdat het zoveel voorkwam in die buurt?

G: O, dat was verschrikkelijk.

I-1: Er zijn ook een hoop mensen overleden toen, he?

G: Vooral. Ik weet wel, als kind zag ik altijd lijkwagens voor de deur staan bij mensen. Want dat ging zo. En dat waren ook de jonge kinderen die aangetast werden. En soms werden ze te laat er uitgehaald. Want dat heb ik ook niet helemaal kunnen constateren waarom die mensen zo lang thuis waren. Ja, wij hadden een geluk dat we van die, nou, noem het maar ouders, slim. Want die dachten: daar moeten we zijn, want er is geen andere instantie die ons kan helpen. Zo hebben wij het ervaren. Dus na de oorlog kregen we al meer voeding, het werd beter. Want ik heb nog op meisjesschoenen gelopen. Ja, we hadden geen schoenen. En later heb ik van meneer Veendorp kreeg ik schoenen aangeboden. Ja, dat was... zo ging dat. Dus ik heb dat traject helemaal afgemaakt.

I-1: U noemt al het woordje 'oorlog'. Even nadenken: hoe oud was u toen de oorlog begon? U bent in '31 geboren – 1940 dus....

G: Tien.

I-1: U was tien. Hoe heeft u dat ervaren als 10-jarig jongetje toen het begon?

G: Angst. Nou ja, we zijn... ik ben niet zo angstig geweest, maar ik weet wel dat er angst was. Want ja, het was oorlog, het huis moest verduisterd worden, want anders hadden ze je zo te pakken, want ze kwamen bellen. Je moest nog zo oppassen ook, want je vader en moeder waren zo weg, als je niet oppaste.

I-1: Heeft uw vader nog ondergedoken gezeten?

G: Ja, mijn broers ook. En heel primitief, mevrouw, gewoon... kijk, als dit de vloer is, dan hadden we dan zo'n vloer maar niet zoals nu, en die was van hout. Dus mijn broers die kropen onder de grond, noemden wij dat, onder de grond. Maar wat was dat flauwekul allemaal, want op een gegeven moment, die Duitsers die konden zo een bajonet, die konden zo door die grond heen, dus je was altijd de klos.

I-1: Wat kunt u zich nog meer herinneren uit die tijd?

G: Nou mevrouw, ik eh... wij waren niet zo dat we, dat we dat even deden... we deden dat behoedzaam, we gingen goed te werk, we wisten wat we deden. Dus mijn broers zijn bijvoorbeeld nog in Noord-Holland geweest om pruimen te halen en appels en zo, om maar wat op te noemen. Nou ja, zo is dat allemaal gelopen.

I-1: En moest u ook nog wat dingen doen als tien, elfjarige jongen?

G: Mond houden! De Duitsers moesten geen sn... niets weten van wat er speelde onder de bevolking, dus wij deden net of we gek waren. Zo was dat toch? En dat moesten we ook doen voor je eigen veiligheid, want ze waren niet mis.

I-1: Maar in die oorlogstijd, ging u toen ook nog wel met de tram naar de Buitenschool of werd dat stopgezet?

G: Nee. Ja, dat werd stopgezet. We kwamen, toen op een gegeven moment kwamen we in Katwijk-Binnen. En daar hebben we jaren gezeten, de oorlogsjaren. Ehm... ja, het was een schooierachtige tijd. Want wat deden de Duitsers niet? Ze pakten je zo op, hoor. En hield je maar koest, want eh... En dat hebben we ons gedaan. Dat hebben we gewoon gedaan, zoals het moest. Mond houden, kijken, en vergeten als dat kon, in die tijd. Maar dat kon niet. We

werden gewoon eh... beziggehouden door de Duitsers. 's Avonds moest dat allemaal verduisterd worden; er mocht geen streepje licht door...

I-1: ...naar buiten kunnen.

G: Ja. Anders werd je gepakt. Dus we hadden wel, in de oorlog hadden we briefjes van de Binnenlandse Strijdkrachten. En die werden dan verspreid door mensen weer en wij brachten ze dan weer bij een buurman of een buurvrouw. Zo ging dat.

I-1: Hoe was het contact met de burens? Was er burenhulp? Hielp je elkaar in die tijd?

G: Mevrouw, op een gegeven moment, toen de oorlog nog niet uitgebroken was, toen was dat hecht, maar toen kwam het moment dat de gevechtshandelingen begonnen, toen hebben we geweten wie je vrienden waren. Zo voorzichtig waren we weer. Dat moest wel. Daar waren we een beetje op afgericht door mijn ouders ook. Houd je mond en doe geen domme dingen. En dat hebben we ook niet gedaan. En daarom we zijn er alle vier levend, vader, moeder en vier kinderen, levend van af gebracht. Ja. Zo is het.

I-1: Maar als kind best wel moeilijk, zeker op de leeftijd die u had, want uw broers waren dan al iets ouder, maar u en uw zusje. Is moeilijk, lijkt mij.

G: Ja, nee, gewoon moeilijk. Maar we hebben ons rustig gehouden. En de Leidse Buitenschool hadden wij natuurlijk, hè. Dus in de oorlog zaten we daar en kregen wij voeding; wij aten op die Leidse Buitenschool.

I-1: Dat was wel fijn, want er was voedseltekort.

G: Ja mevrouw, wij hadden extra voedsel daardoor in ons maag. Zo ging dat.

I-1: Want uw ouders gingen naar de gaarkeuken om eten te halen?

G: De gaarkeuken, ja, dat was ook een hele moeilijke tijd.

I-1: Bent u daar zelf ook weleens naartoe gegaan?

G: Ja, natuurlijk, want ik moest meestal eten van de gaarkeuken halen. En dat was aan de Potgieterlaan. Potgieterlaan was dat, ja.

I-1: En dan ging u met een pannetje daar naartoe?

G: Een pannetje ernaar toe en dan voor zoveel personen kreeg je dan eten, die de Duitsers ons gaven.

I-1: Maar gelukkig had u al wat in uw buik zitten zodat er dus voldoende eten was voor de anderen ook?

G: Ja, natuurlijk. Ja, nee, ik had gewoon... ik kreeg extra eten daardoor, maar ik at niet van die pannetjes, want dat gaf ik aan mijn broers. Want die moesten ook voldoende hebben in hun magen, want die zaten op de academie van beelden en kunsten.

I-1: Allebei uw broers?

G: Allebei de broers. Later mijn zuster. Enne ja, dat was ook een angstige tijd, want in de oorlog gingen zij naar de academie van beelden en kunsten en ja, het is verschrikkelijk geweest, ik kan niks anders zeggen. Wat een tijd, wat een tijd, ik zou er niks van over willen doen, helemaal niets, mevrouw. Nee.

I-1: Ik denk niemand.

G: Alleen een groot deel die de Duitsers aanbaden. Die had je ook, hè! Goh. Zo, mevrouw! Het is toch heel gek als je in een normaal land bent en het is zaterdagmiddag en ineens gaan die handen omhoog en je bent onderdrukt. Want de kogel wachtte. Niet dat wij daar direct problemen mee hadden, omdat wij ons rustig hielden, maar je ging zo voor de bijl. Heel, heel, heel hele slechte tijd voor de ontwikkeling van jonge mensen die het leven in moesten. Want de Duitsers dachten dat ze bleven, maar ze zijn er mooi uit geschopt.

I-1: Zo is het.

G: En als we dat niet hadden gedaan. Ja. Wat hadden we dan nu gehad? En dan denk ik even wat er zou gebeurd kunnen zijn. Nou, verschrikkelijk, mevrouw.

I-1: U vertelde net ook nog eventjes: u had geen schoenen. Er waren heel veel mensen die geen schoenen hadden.

G: Ja, natuurlijk.

I-1: En die liepen op blote voeten door de stad. Heeft u dat zelf ook zo ervaren of heeft u dat wel gezien?

G: Zo heb ik het niet gevoeld, want ik was daar te jong voor. Maar ik heb het wel meegemaakt en ik kan er wel iets over vertellen.

I-1: Maar u had zelf wel schoenen in die tijd?

G: Ja. Maar ik liep op meisjesschoenen. En dat was een meisjesschoen, die liep zo, hier zat het begin van... hier ging een band overheen...

I-1: Een riempje.

G: Hier zat een riempje. Nou, dat was het.

I-1: Maar u zei net: toen kreeg u op een gegeven moment schoenen van die meneer in de Hortus.

G: Ja, dat waren Canadezen, die waren gesneuveld. En die mocht ik uitzoeken in Volkenkunde. Ja, die mocht ik in Volkenkunde uitzoeken. Want die gesneuvelde militairen moesten al hun schoenen, ja, die hadden natuurlijk... die waren afgenomen, die waren overleden, die waren begraven of zo.

I-1: Alles wat nog enigszins goed was, kon gebruikt worden?

G: Ja, natuurlijk. En dat heb ik zo'n half jaar, een jaar na de oorlog gehad. En toen was ik al op de Hortus. En toen kende ik Veendorp nog.

[Pauze]

I-1: U zegt net: op mijn 25-jarige leeftijd was ik niet te houden. Allemaal niet. Wat bedoelt u daarmee?

G: Nou, ik bedoel dit ermee, dat we zo krachtig waren door mijn ouders. Ik bedoel, toen kregen we zoveel... wat door je aderen stroomt hadden we zoveel over, dat we zijn ons op een hoop dingen gaan toeleggen.

I-1: Zoals wat, op wat voor dingen?

G: Het vakgebied bijvoorbeeld van mijn broers en mijn zuster, die nog zover moest. Want het was na de oorlog nog niet af. Dus dit hebben we, zeg maar, in de jaren '50 kwam dat pas voor mijn zuster. Ja, nou kreeg je ook die man, ik weet wel, een leraar, hij was directeur van die school.

I-1: Van welke school?

G: Academie van beeldende kunsten en technische wetenschappen, heette dat. En dat was die man met die handjes, kunt u zich daar wat bij...?

I-2: Pierre Jansen?

G: Pierre Jansen! Nou.

I-1: Ik zie hem nog zo voor me.

G: Heeft u ook die school gedaan?

I-1: Nee, maar hij kwam veel op de televisie ook.

G: Ja, ja, ja, juist. En het was een briljante man. En die moest voorgesteld worden. Mijn zuster, na de oorlog, moest voorgesteld worden aan die man. Want hij zegt: "Ja, het is wel leuk en fijn dat ze dat wil, maar ze heeft geen ondergrond, mevrouw. Dus ze zal toch wat meer moeten halen." Toen heeft mijn zuster Mulo nog gedaan. Mulo A en B was dat, geloof

ik, in die tijd. Nou, dat is allemaal gelukt, toen was hij tevreden. En inmiddels had zij de richting mode gekozen en dat is ook allemaal gelukt.

I-1: Daar heeft ze later ook haar werk in gehad?

G: Nou, ik moet zeggen, ze, wij waren anders ingesteld. Dat als er kinderen in het spel waren, waren we heel voorzichtig. Want de volgende generatie moest verder dan wij, dat dachten we. En dat is ook gelukt. Zodat ik een neef heb, een zoon van mijn zuster, die docent is aan de Universiteit van Utrecht. Ja, dat is het wel.

I-1: Goed, voordat we even pauze gingen houden, hebben we gezegd van: we gaan nog even terug naar de Hortus. Want na zeven jaar wilde u zelf weer terug naar de Hortus en die meneer daar ontving u met open armen?

G: Ja.

I-1: Kunt u daar wat over vertellen? Wat zijn nou de mooiste herinneringen uit die tijd?

G: [Emotioneel] Nou, dat is dat ik... het was een vriend geworden. Want de verhoudingen waren gladgetrokken.

I-1: Het was wel uw meerdere, uw baas, hij stond boven u, maar daar merkte u niets van?

G: Nee, nee, hij wilde dat niet.

I-1: Hij behandelde u als gelijke?

G: Ja. En daar heb ik van geprofiteerd. Op de juiste wijze, zoals dat ging tussen baas en knecht. Vroeger. Nou, zo is het gegaan. Ik heb daar een prachtige tijd gehad met hortulanus Veendorp, wat ik u al vertelde. Een sublieme man.

I-1: En hoe bracht u uw dag door; daar ben ik wel benieuwd naar. Wat deed u daar? Want ik kan me voorstellen dat u wat met plantjes deed, maar...

G: Dat heb ik ook gedaan, maar ik was in de zadenafdeling. Bij meneer Smit, dat was de baas van de zaden. Nou, en Veendorp zei: "Daar moeten we een man voor hebben die in de toekomst de oudere meneer Smit gaat vervangen", en zo is het gekomen. Nou, en toen ja, het was een hele mooie tijd, een tijd van interesse, van rust. Nu is het een... pfff... ik geef er niks meer om.

I-1: Even terug naar die zaden. Wat deed u dan?

G: Die zaden verzamelen in de tuin en in de kassen en die zaden op bordjes drogen. Die werden dan gedroogd, schoongemaakt door mij en nog wat leerlingen of zo. En zo is dat gekomen.

I-1: En wat gebeurde er met die zaden?

G: Die zaden werden opgeslagen in doosjes, met de juiste Latijnse namen erbij en dan werden de zakjes geschreven.

I-1: Met dat mooie zwierige handschrift?

G: Eh... dat was... daar was hij trots op, Veendorp. Dat was een mooie tijd, een leerzame tijd, want voor mij was er een andere tijd weer aangebroken. Want het ene hield op en het andere ging weer door en zo is dat met ons allemaal gegaan.

I-1: Even weer terug, die zaden gingen in de zakjes en op de zakjes werd opgeschreven wat er in het zakje zat?

G: Eerst de namen op de zakjes en dan gingen die zaden in de zakjes. Nou, die werden overal naartoe gestuurd die ze maar wilde hebben. De botanische tuin van Rusland, meerdere botanische tuinen in de wereld. Zo ging dat.

I-1: Bent u ook weleens in die tuinen, in enkele tuinen geweest toentertijd, of zat dat er niet in, het reizen op zich?

G: Nou, wel voor mijn broers, maar voor mij was dat anders. Want wij hadden ook een systeem van drukken; nog steeds. Onze directeur zag me nooit staan. En als je dan bij die

directeur moest zijn en je klopte op de deur, dan was het doodstil. En hij zat op zijn kantoor. Ja mevrouw, maar later zei hij dan: "Ja". En dan deed ik de deur open en dan ging ik op de mat staan. Zo was het hoor. En dan zei die directeur: "O, bent u er al." Bent u er al! Nou, dat was die tijd die ik helemaal doorleefd heb.

I-2: Ja. Even op zijn plaats gezet worden, ja.

G: Op de plaats gezet worden! Mijn vader had dat ook bij de familie Zuurdeeg. Die had dat ook zo. Want mijn vader werd... die man, die heeft dat allemaal verdragen, maar ik geloof dat ik hem een klap in zijn snuit had gegeven. En dat is nog netjes uitgedrukt. En die Zuurdegen... en noem ze allemaal maar, hier, al die grootheden, ik heb hier een boek daarover, over het graf van de Groenesteeg, daar liggen ze allemaal begraven. Ze zeggen godzijdank niks meer! Want ze hebben mijn vader zó... ja, mijn vader werd helemaal gebruikt en uitgeknepen en uitgezogen. Maar we hadden toen geen... iets om op te staan... helemaal niks, mevrouw, helemaal niks. Misschien heeft u een goede tijd gehad – na de oorlog zeker, en uw opleiding ook en zo en ook voor u. Maar ik bedoel maar: niks, voor mijn ouders. Mijn ouders zijn er slecht afgekomen. Ja. Want toen het al zover was dat wij onze vleugels gingen uitslaan, en toen wij zoveel medewerking hadden van die bazen, van de échte bazen, zoals die baas van mij. Ja, natuurlijk. [Geëmotioneerd:] Maar moet u eens zien dat wij dat hebben moeten opvreten. Ik zag mijn vader daaronder lijden. Geen onderwijs gehad, niks, mijn vader niks en mijn moeder ook niet. Als ik die mensen zag schrijven. Ik zeg: "Kom maar hier, dan doe ik het wel." Dat is zo...; dat emotioneert me nog. Mevrouw, echt, zo heb ik dat ervaren. En daarom waren we zo rood als een kroot. Want we dachten van het socialisme: daar komt de zegen van boven. Nou, niks is waar, want het waren gewone mensen. Zo is het gegaan. Zo is het echt, het schrijnend arbeid zit hier.

I-2: Hebben uw ouders het op het laatst van hun leven wat beter gekregen of hebben ze dat niet meer meegemaakt?

G: Toen Drees kwam, hè. Mijn grootmoeder die was in de wolken, want die kreeg van Drees. Vadertje Drees. En mijn ouders zijn toen, nou ja, die hebben het wel ervaren. Ze hebben genoten van ons, toen wij ouder waren en zo gebekt waren allemaal en al onze opleidingen wat beter en ga zo maar door. En daar hebben wij van geprofiteerd. En ja...

I-1: Hebben zij daar ook van mee kunnen genieten? U kreeg een relatief goed salaris, neem ik aan?

G: Nou, in het begin niet, want dat moesten we allemaal opbouwen. Want die opbouwperiode begon weer later, toen de oorlog allang afgelopen was en Drees de greep op het volk kreeg. Wat niet verkeerd was. Ja, zo hebben we het ervaren allemaal.

I-1: Maar u verdiende een salaris, of het nou veel was of weinig was, maar hebben uw ouders daar ook een beetje van mee kunnen genieten?

G: Ja, we moesten gewoon kostgeld betalen.

I-1: Dat wilde ik weten.

G: Ja natuurlijk, dat hebben we uit onszelf wel gedaan.

I-1: Dan hield u zelf een zakcentje om – ik weet niet wat – mee te doen?

G: Ja ja.

[Pauze]

I-1: We waren gebleven bij kostgeld betalen.

G: Ja, dat was heel normaal. Dat deed ik. Anders kon ons gezin niet draaien.

I-1: Wat is er nog meer te vertellen over de Hortustijd?

G: O, die was zo mooi.

I-1: Die was zo mooi?

G: Rust. Want dat ontbreekt nu, in ons vak. Rust. Als je mensen iets wil bijbrengen, dan moet er rust zijn op het front. En dat merkte ik bij Veendorp, dat er rust was. Dus: rust en belangstelling, dat was een combinatie van twee en dat uitte zich door die rust in onderwijs. Zo ging dat. En zo heb ik het bij Veendorp ervaren. Helemaal.

I-1: Want u heeft toentertijd ook zelf jongelui eh...?

G: Ja, opgeleid ook. Ja. Maar ik had al heel snel nadat ik in de Hortus weer terug was, had ik die plaats. Nou, die plaats werd keurig netjes door Veendorp steeds beschermd. Want er waren heel wat kapers op de kust.

I-1: Ja?

G: Ja mevrouw, jaloersheid. Ja, dat was... ik ben in een tijd opgevoed van jaloersheid. Misgunnen.

I-1: Hoe uitte zich dat dan?

G: Ja, nou, in de Hortus was eh... waren ze bang voor me.

I-1: Voor u?

G: Ja natuurlijk, dat zeggen ze je niet, maar dat merk je wel. Je merkt daar toch een bepaalde mate van wangunst. Want ik moest helemaal van beneden de top bereiken. Dat moest die hortulanus doen. En dat moest hij doen voordat hij met pensioen ging. Want zo was het toch. Nou, dat is gelukt.

I-1: U bent uiteindelijk de vervanger geworden van die meneer?

G: Ja, natuurlijk, en toen ik dat had, ja, toen ging ik nog een paar streepjes verder. Ja, en toen ben ik, ik heb 10 of 11 rangen doorlopen. Dus ik was op een gegeven moment tuinjongen, tuinjongen was ik toen ik begon, en ik ben geëindigd als hoofdtechnicus A. Dat was een hoge rang. Tenminste, een hoge rang voor de Hortus. Nou, zo is het.

I-1: Knap.

G: Ja. Maar ook [geëmotioneerd] door Veendorp.

I-1: Die man, die verdient een standbeeld.

G: Mevrouw, en dan wil ik hem voor de deur. Zo'n geweldige man voor mij geweest. En hij had alles door. Hij wist dat ik zo neergedrukt werd. En toen die periode was aangebroken, zag je de kracht van Veendorp. Tuurlijk. Hij maaide alles voor me weg. En ik zat als een vorst op mijn stoel. Dat had hij allemaal gezien. Maar dan komt het moment dat ik nog hoger kan en dat heeft hij ook allemaal bewerkstelligd. Ja, en toen kwam er een moment dat ik hem helemaal kwijt was.

I-1: Hoe bedoelt u: 'kwijt was'?

G: Hij was met pensioen. En dan komt er een nieuwe. Nou, daar praat ik niet over, hoor, want ik word te emotioneel daarvan. Want dan krijg je wat je, wat hij toen beschermd heeft, kreeg ik dubbel op mijn hoofd terug.

I-1: Ach.

G: Ja, natuurlijk, dat was zo. Trappen, trappen, nog eens trappen. Toen heb ik zoveel moeten incasseren. Dat heb ik ook geïncasseerd. En in het laboratorium in de botanie, ja, daar hadden ze allang gezien wie ik was. Dus Veendorp kon mij niet meer beschermen.

I-2: Hoelang was... wanneer was dat ongeveer in uw loopbaan dat Veendorp met pensioen ging?

G: '65. [nam afscheid in 1963; was benoemd per 1-4-1931 en tevoren hortulanus van de Rotterdamsche Diergaarde]

I-2: Ah ja. Dus na zo'n twintig jaar?

G: Ja, na zo'n 20 jaar. Ja, die man heeft zo geweldig voor mij gewerkt.

I-1: Maar heeft u zelf ook tot uw pensioen in de Hortus gewerkt? Of bent u daarna nog of tussendoor nog ...

G: Nee, nee, want ik heb toen een hele vervelende periode... Er was een nieuwe hortulanus gekomen en die hortulanus die zei tegen mij: "O, u had nooit die rang gekregen die u nu heeft" – want dat had ik aan Veendorp te danken – hij zegt: "want nee hoor, dat hadden we niet gedaan." En daar zei ik niks van, dat liet ik over me heen gaan. Want dat was de kracht van mij weer om daar niet in te gaan zitten om ruzie te gaan maken. En zo is het gekomen allemaal. Dus op een gegeven moment was ik daar dertig jaar en toen diende daar een geweldige baas aan. Professor dr. Schilperoort. En die zei: "Jou wil ik hebben."

I-1: En waar zat hij?

G: Op de Wassenaarseweg. En toen hij dat zei, dacht ik: ja, dat is wel zo.

I-1: Maar welk onderdeel zat hij? Wat had hij onder zich?

G: O ja, zoveel, ja, ik eh... het was zo'n knappe man.

I-1: Maar had het ook te maken met botanische...

G: Enigszins. Maar ik kon me aanpassen. Want dat heb ik ook gedaan, ik heb me aangepast. En toen het zover was dat ik naar hem toe kon gaan, want daar had ik ook weer mensen voor nodig, toen ging dat geruisloos.

I-2: Maar waar ging u precies naartoe dan?

G: Nou, de botanie die zat bij ons in de Nonnensteeg; ik zat in de Hortus. Veendorp was verdwenen en toen kon ik naar professor dr. Schilperoort.

I-2: Ja, maar was dat een laboratorium, of...

G: Nee, dat was een laboratorium, ja.

I-2: En wat voor laboratorium?

G: O, daar deden ze heel veel, mevrouw.

I-1: Wat voor werkzaamheden ging u daar verrichten, ook weer met zaden of totaal iets anders?

G: Nee, ook. Een combinatie. Want dat kwam ook zo mooi uit, dat dat ook nog weer gecombineerd kon worden. Want er waren... wetenschappers deden een beroep op zaden. En er deden... en wetenschappers die ook weer zaden nodig hadden in het laboratorium waar ik zou komen te werken. En zo is dat gegaan. Ik had heel wat mensen die belangstelling voor me hadden en dat was heel fijn. Ik zat eigenlijk een beetje op rozen. En ik had zoveel vrije handen om me heen. Ik denk, ja... dom, dom, dom, maar ja, het gebeurt. En daar heb ik wel een beetje onder geleden, soms. Om je hoofd recht te houden. Récht. Maar ja, naarmate ik ouder werd, groeide het zelfvertrouwen. Het zelfvertrouwen is heel belangrijk op een bepaalde leeftijd. En als je dan nog zo'n dijk van een man achter je hebt, ja. Ik ben gewoon... die mensen zijn goed voor me geweest.

I-1: En daar bent u ze nog steeds dankbaar voor, merken we.

G: Ja, absoluut.

I-1: Want hoelang heeft u daar bij die professor gewerkt? Nog een jaar of tien of zo?

G: Langer. Twintig jaar. Ja, want mijn carrière in de Hortus hield op. Want op een gegeven moment weet je dat je niet tegen domme mensen kunt oproeien, dat kun je niet, dat verlies je altijd. Vooral als er van die flikkertjes onder zitten, die rotzakjes, zo noem ik dat.

I-1: Die waren er wel?

G: Ja, natuurlijk mevrouw, volop. En daar wist Schilperoort van. Dus zodra dat er weer één... Zelfs die baas die [het] niet op mij had, die had een hele dikke vinger in de pap bij die wetenschappers. Want hij kon die wetenschappers naar zijn hand zetten, hij was de directeur. Want toen waren de verhoudingen inmiddels veranderd, toen kreeg je een, eerst

had je een wetenschappelijk directeur maar dit werd de wetenschappelijke directeur en die kreeg minder te vertellen. Want toen begonnen ze ook al daaraan te plukken en zo. Ook allemaal dom, dom, dom, want je schoot er geen fluit mee op.

I-2: Ik zocht even naar de naam van dat lab, maar dat lukt me zo gauw niet.¹

I-1: We hadden het daarstraks even... U heeft uw vrouw leren kennen in Franeker. Hoe kwam u nu in Franeker terecht?

[Pauze]

I-1: We gaan even naar Franeker. Hoe kwam u nou in Franeker terecht?

G: Via de duivensport. Wij deden thuis aan duivensport. Dus het wegzenden van. Via een vereniging van duiven werden die op de trein gezet in grote manden. En daar waren mijn duiven ook bij. En op een gegeven moment was een duif van mij in Franeker terecht gekomen bij een familie. Ook een arbeidersfamilie. Maar toen was ik al een beetje verder. Toen kon ik een beetje verder kijken. Ik had veel meer ervaring al. Want ja, toen was ik in de twintig. En belangstelling voor een hoop dingen die ons van huis uit nooit... ja, wel later allemaal, maar dat hebben we allemaal zelf gedaan.

I-1: Heel eventjes, want u zegt, ik had meer ervaring, ervaring rijker. Dat stukje van pubertijd, als ik daar iets over mag vragen.

G: Oh ja.

I-1: Bijvoorbeeld seksuele voorlichting.

G: O, dat was er.

I-1: Heeft u dat gekregen, ook van huis uit?

G: Ja, van mijn ouders, maar ja, waar moest je het halen? Nee, dat wist ik niet. Maar daar hadden we geen problemen mee. Want onze seksuele voorlichting is wel goed geweest, maar we hebben het ook weer zelf moeten doen, grotendeels. Want in die tijd ging je niet met je moeder in gesprek over seksuele dingen, dat gebeurde niet. Maar het wondere... door de houding van mijn ouders ten opzichte van elkaar en ten opzichte van die probleempjes die er dan zouden komen. Dat is bij ons nooit voorgekomen. Want we liepen braaf in de lijnen. Die waren uitgezet door mijn ouders.

I-1: Maar uw ouders hebben dus u niet echt seksueel voorgelicht? Want u zegt van: daar ging je niet over praten. Maar hoe bent u daar dan achter gekomen, door diensttijd, jongens onder elkaar over gesproken?

G: Ja mevrouw, maar daar had ik niks aan.

I-1: Daar had u niks aan? Oké.

G: Nee, want dat was echt niet van een niveau. En dat miste ik in de diensttijd, dat niveau over seksuele... nee.

I-2: Heel plat?

G: Ja! Nee mevrouw, daar kon ik niet tegen. Ja, je zou zeggen, waarom kun je daar niet tegen? Maar dat... dat... dat was bij ons niet.

I-2: Innerlijke beschaving?

G: Ja, daar was zoveel beschaving vanuit mijn ouders. Mijn vader en moeder waren fantastische mensen. Krachtige mensen ook, die getekend werden door het arbeidsleed.

I-1: Terug naar Franeker. Er was een duif van u in Franeker aangekomen.

¹ [Op de website <https://leiden.groei.nl/index.php?id=38963> kijkt de heer Wetselaar terug op zijn loopbaan: "In 1982 aanvaardde ik een baan bij de vakgroep Moleculaire Plantkunde (hoofd Prof. Dr. R.A. Schilperoort). Nationaal en internationaal een vermaarde vakgroep. Met plezier kweekte ik planten voor het wetenschappelijk onderzoek. Juist in deze vakgroep heb ik mijn talenten kunnen ontwikkelen. Met mijn vakkennis heb ik mogen bijdragen aan het promotieonderzoek van jonge wetenschappers."]

G: Die was daar. Een duif van mij viel in op een hok van een persoon in Franeker. Nou, en die meneer geeft die duif op aan de Nederlandse Postduivenorganisatie. En daar kwam de naam Wetselaar uit. Nou, die duif is in zijn hok. Ik zeg tegen hem: "Ja, u kunt hem loslaten, maar dan heeft u kans dat hij toch een beetje zijn richting kwijt was". Ik zeg: "Maar u kunt hem opsturen ook naar mij, want dan betalen we zelf de kosten". Nou, zo is het gekomen. En dat was een hele leuke tijd, want we hebben zelfs... een poosje geleden hebben we nog met één van de kinderen gebeld van dat gezin. Het was een katholiek gezin. Nou, die verliezen nog weleens hun hoofd – als hun hoofd niet op de juiste plaats zit – hun hoofd bij bepaalde handelingen.

I-1: Dat begrijp ik niet.

G: Nou mevrouw, dat is gauw gezegd. Als je ouder wordt, en je wordt nog eens ouder, dan ga je niet meer aan je ouders vragen wat je allemaal moet doen. Seksuele handelingen, daar wisten we prima een weg mee. Maar we waren niet zo dat we bij ons thuis daarover spraken. We hebben het allemaal zelf gedaan... ontdekt. En zo heb ik mijn vrouw leren kennen in Franeker. En dat is een leuke combinatie geworden. En dat doen we nu al jaren.

I-1: Maar wat heeft zij met die duif te maken?

G: Die duif was bij die meneer terecht gekomen en ik zeg: nou ja, stuur hem maar op. Hij heeft hem aan mij gestuurd. En ik toen kwam ik... ik kreeg het adres weer... ik kreeg het adres van degene die die duif naar mij gestuurd had. En dat was Van der Haring. En... die meneer heette Van der Haring en hij eh... Ja. Een moment hoor, even wachten... En dat was een hele aardige familie, wat een beetje bij mij paste. En toen moest ik nog in dienst, ja, een periode moest ik nog in dienst en inmiddels had ik mijn vrouw leren kennen.

I-2: Maar was zij een dochter van dat gezin Van der Haring?

G: Nee, oh nee! Nee, want daar heb je het weer. Het is zo fijn als je uit zo'n gezin komt, zoals ik. Ik was zo bevoorrecht dat ik dat gezin... dat zij mij zo'n opvoeding hadden gegeven. Want ik wist mijn weg in het hele maatschappelijk leven. Zij leefden in een heel armoedige straat, zoals wij waren begonnen. Maar dat heb ik hen nooit verteld. Dus zij zagen me meteen als een rijke oom. Want zij zagen de verschillen ook en ik zag het verschil van hen ook. Maar daar deed ik niks mee, ik liet het rusten. Want ik had al snel door dat geen één kind het niveau had voor een HBS of zo, of... En toen eh... zo is het gekomen. En toen leerde ik mijn vrouw kennen, want ik zei dat ik haar al kende, maar dat was wel weer even later. Maar toen ik mijn vrouw leerde kennen in Franeker, was een prachtige tijd. We hebben zoiets van acht jaar verkering gehad, want we moesten iets op... ik was wéér aan het bouwen, ik zou een gezin eventueel gaan vormen. En dat is allemaal later maar gebeurd.

I-1: Maar reisde u steeds van Leiden naar Franeker?

G: Ja, natuurlijk, want dat was de enige weg om er te komen. Bovendien, mijn salaris was nog niet reikend voor een gezin en andere dingen. Ja.

I-1: Maar wel kon u met de trein naar Franeker toe, daar was wel geld voor?

G: Ja, dat verdiende ik zelf, want ik had wel een salaris in de Hortus, natuurlijk, al was dat heel laag. Want ik... mevrouw, ik ben gewoon van niets iets geworden.

I-1: Ja, dat vertelde u al. Zij kwam ook wel naar Leiden toe, af en toe?

G: Ja, nee... zij is later... ze is naar Leiden gekomen. En mijn moeder heeft gezegd: waar er vijf of zes eten, kunnen er ook zeven eten, zoiets, in die geest. Nou, en zodoende heb ik mijn vrouw steeds beter leren kennen en hebben wij gewacht totdat wij de leeftijd hadden om te gaan trouwen. En zo zijn we in Franeker getrouwd.

I-1: In Franeker?

G: In Franeker. En het huwelijk werd ingezegend door dominee De Wit. Prachtige mensen allemaal.

I-1: En bent u in Franeker blijven wonen, toen? Of bent u weer teruggekomen naar...

G: Nee, gewoon weer terug naar Leiden. En toen hebben we dus een Lat-relatie gehad eigenlijk.

I-1: Hier in Leiden?

G: Ja, mijn vrouw ging terug. Maar mijn moeder zei toen, indertijd, toen die periode, ze zegt "Ja, het is eigenlijk te gek om haar altijd maar weer terug te sturen. Weet je wat, we doen zo. Ze blijft in Leiden, ze gaat een baan zoeken." En zo, ja... ook weer helemaal van voren af aan. We moesten allemaal weer beginnen. Zo ging dat.

I-1: En vond ze ook een baan hier in Leiden?

G: Ja, in de huishouding. Want mijn vrouw had ook niet de juiste papieren. Daar moest ook wat bij.

I-1: En toen heeft u op een gegeven moment samen weer gewoond in bij uw moeder of bent u op een gegeven moment wel... kreeg u een huis? Want er was woningnood.

G: Nee, ja, o mevrouw, daar hebben we zo... ook weer onder geleden. Want... nee, dat ging niet. Wij hebben gezegd: nou ja, we laten het zo, zoals het is. En we gaan niet trouwen nog voorlopig. En zoeken naar een huis, daar hadden we allemaal geen zin in. Want dat stond allemaal ons tegen. Vooral ik. Mijn broer was, de postzegelontwerper, was er heel snel bij door een huis te kopen. Kijk, zo ging dat. Wij zijn de laatsten van de familie die het zo gedaan hebben. Want dat kon niet anders.

I-1: Maar waar bent u uiteindelijk als eerste terecht gekomen met uw vrouw? U bent op een gegeven moment wel met haar getrouwd, zij is hier in Leiden een baan begonnen, in het huishouden.

G: Ja, maar dat vond ik al een verschrikkelijke baan.

I-1: Ja, oké, maar toen op een gegeven moment wilde u wel ergens gaan wonen, samen?

G: Dat wilden we ook. Maar we hebben gewoon gewacht totdat we een hint kregen van die of die: "Je moet daar eens proberen, misschien dat het lukt." En dat hebben we gedaan en zo zijn we toch aan een huis gekomen. En dat was aan de Damlaan 2 in Leiden. En de Damlaan werd bewoond door twee gezinnen, dat was mijn gezin en dan eh...

I-1: Een ander gezin ook. En u had een boven...?

G: O, wacht even! Ja, nee, mevrouw, ik onderbreek u. Want toen gingen wij samen met nog een gezin wonen aan de Damlaan 2 en toen was dat huis ook gevuld.

I-1: We ronden het af, dit stukje. U ging in een huurhuis wonen op een verdieping en nog een gezin ging op een verdieping.

G: Ja, daar hebben we zes jaar gewoond, boven elkaar. Dus toen hadden we twee kamers en dat was het, meer niet. Nou, en ja, zo is het gegaan.

I-1: En langzamerhand ging het in heel Holland iets beter. Na de oorlog.

G: Tuurlijk, dat hebben we allemaal meegemaakt, mevrouw, dat zijn allemaal fases geweest in het leven van al die Nederlanders die toen leefden. Ja, het was een afschuwelijke tijd, ook toen nog. Maar we hadden rust, we hadden geen Duitsers meer, we hadden niks meer. En dat was rust, rust en nog eens rust.